

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MÜZİK BİLİM DALI

MÜZİK BÖLÜMLERİNDE UYGULANAN SAKSAFON EĞİTİMİ
PROGRAM İÇERİKLERİ HAKKINDA ÖĞRETİM ELEMANI
GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Yunus BOYRAZ

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Tuğçe KAYNAK AKÇAOĞLU

Mayıs-2019

KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜZİK BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MÜZİK BİLİM DALI

MÜZİK BÖLÜMLERİNDE UYGULANAN SAKSAFON EĞİTİMİ
PROGRAM İÇERİKLERİ HAKKINDA ÖĞRETİM ELEMANI
GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Yunus BOYRAZ

Danışman

Dr.Öğr.Üyesi Tuğçe KAYNAK AKÇAOĞLU

Mayıs-2019

KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Dr.Öğr.Üyesi Tuğçe KAYNAK AKÇAOĞLU danışmanlığında Yunus BOYRAZ tarafından hazırlanan “Müzik Bölümlerinde Uygulanan Saksafon Eğitimi Program İçerikleri Hakkında Öğretim Elemanı Görüşleri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

01/07/2019

İmza

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Selçuk BİLGİN

Üye: Dr. Öğr. Üyesi M. Akın KUMTEPE

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Tuğçe KAYNAK AKÇAOĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..../..../2019

( )

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

“Müzik Bölümlerinde Uygulanan Saksafon Eğitimi Program İçerikleri Hakkında Öğretim Elemanı Görüşleri” adlı bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı Müzik Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Ülkemizde uygulanmakta olan saksafon eğitiminin ne düzeyde olduğu ve ne kadar yaygın olduğunun tespiti amacıyla yapmış olduğum araştırmalar sonucu elde edilen veriler doğrultusunda bir anket hazırlanıp ilgili öğretim elemanlarına uygulanmıştır. Öğretim elemanlarının görüşleri doğrultusunda saksafon eğitiminin günümüzdeki durumu ve sorunların çözümüne yönelik öneriler geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Araştırma sırasında anket sorularını özenle cevaplayarak, araştırmaya katkıda bulunan Hacettepe Üniversitesi Caz Anasanat Dalı öğretim üyesi kıymetli saksafon hocam Onur Ali YÜCE’ye, İstanbul Üniversitesi Üflemeli Ve Vurmalı Çalgılar Anasanat dalı öğretim üyesi Uğur YENİYOL’a, yüksek lisans eğitimimin başından beri benden desteğini esirgemeyen ve sürekli yol gösteren tez danışmanım Dr.Öğr.Üyesi Tuğçe KAYNAK AKÇAOĞLU’na çok teşekkür ediyorum.

ÖZET

Boyraz, Yunus, “Müzik Bölümlerinde Uygulanan Saksafon Eğitimi Program İçerikleri Hakkında Öğretim Elemanı Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

Bu araştırma, ülkemizde verilmekte olan saksafon eğitiminde kullanılan programların yeterlilik ve etkinliğini tespit etmek ve saksafonun yeni dünya müziğindeki önemini vurgulamak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla müzik bölümleri bünyesinde saksafon öğretim programı bulunan kurumlardaki öğretim elemanlarına, saksafon öğretim programları yönünden genel durumuna yönelik görüş, öneri ve yaklaşımları belirlemeyi hedefleyen bir anket form uygulanmıştır. İzlenen yöntem ve toplanan verilerin niteliği açısından bu araştırma, betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de lisans düzeyinde eğitim veren müzik okulları, örneklem grubunu ise araştırma sonucu elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda İstanbul Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi oluşturmaktadır.

Yapılan araştırma ve öğretim görevlilerine uygulanan anket sonucu elde ettiğimiz bilgilere dayanarak ülkemizde uygulanmakta olan saksafon eğitiminde kullanılan programlar, hedeflenen eğitim düzeyine uygundur. Ancak bununla beraber ülkemizde saksafon eğitiminin sadece iki kurum tarafından verilmesi bu konuya yeteri kadar önem verilmediğini gözler önüne sunmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili kurumlar veya kişiler arasında paylaşım ve ortak bir çalışma bulunmadığı sonucuna varılmıştır. Bu tarz çalışmaların saksafon eğitimindeki eksiklerin giderilmesi ve etkinliğin artırılması açısından önemli olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Saksafon, Çalgı Dersi, Eğitim Programı

ABSTRACT

Boyraz, Yunus, “The Opinions of the Instructor About the Contents of Saxophone Education Program Applied in Music Departments”, Master Thesis, Kırıkkale, 2019.

This research was conducted to determine the competence and effectiveness of the programs used in saxophone education in our country and to emphasize the importance of saxophone in new world music. For this purpose, a questionnaire form which aims to determine opinions, suggestions and approaches about the general situation of saxophone teaching programs has been applied to the instructors in the institutions having saxophone education program within the music departments. This research is a descriptive study in terms of the method followed and the quality of the data collected. The universe of study, music schools providing education at the undergraduate level in Turkey constitute the sample group in accordance with the information gathered from the research Istanbul University and Hacettepe University.

Based on the information obtained from the survey conducted to the research and teaching staff, the programs used in saxophone education in our country are suitable for the targeted education level. However, the fact that saxophone training is given only by two institutions in our country shows that this issue is not given enough importance. It was also concluded that there was no sharing and joint work between the relevant institutions or individuals. It is determined that such studies are important in terms of eliminating the deficiencies in saxophone education and increasing the efficiency.

Keywords: Saxophone, Instrument Class, Education Program

TABLÖLAR

Tablo 1. İstanbul Üniversitesi Saksafon Eğitim Programı.....	12
Tablo 2. Hacettepe Üniversitesi Saksafon Eğitim Programı.....	15

ŞEKİLLER

Şekil 1. Programa bağlı kalabilme	17
Şekil 2. Haftalık çalgı ders saatlerinin yeterliliği	17
Şekil 3. Program türlerine yönelik öğretim elemanı görüşleri	18
Şekil 4. Öğrencinin başarı düzeyinin belirlenmesinde değerlendirme ölçütlerine yönelik öğretim elemanı görüşleri	19
Şekil 5. Enstrüman yeterliliği	20
Şekil 6. Müfredat dışı deşifre çalışmaları sıklığı	20
Şekil 7. Öğrencilerin ulaşmaları gereken hedeflere yönelik etüt ve eserleri, ders dışında başka uygulamalarla tanıyabilecekleri olanakları sağlama sıklığı	21
Şekil 8. Öğrencilerin öngörülen hedeflere ulaşabilme yeterliliği	21
Şekil 9. Uygulanmakta olan saksafon eğitim programlarının değişikliğe açık olabilme ölçütü	22
Şekil 10. Öğrenciye hedef davranış kazandırma yöntemleri	23
Şekil 11. Armonik ve formal analiz çalışma sıklığı	24
Şekil 12. Sınav başarılarını oluşturan değerlendirme kriterleri	24
Şekil 13. Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlarda yapılan çalışmalardan haberdar olma değerlendirmesi	25
Şekil 14. Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlardaki öğretim elemanları ile ortak çalışma yürütme sıklığı	25

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	<i>i</i>
ÖZET	<i>ii</i>
ABSTRACT	<i>iii</i>
TABLolar	<i>iv</i>
ŞEKİLLER	<i>v</i>
İÇİNDEKİLER	<i>vi</i>
BÖLÜM 1	1
1. GİRİŞ	1
1.1. Eğitim	1
1.2. Müzik Eğitimi	2
1.3. Saksafon Eğitimi	3
1.4. Müzik Eğitiminde Program	5
1.5. Problem Ve Alt Problemler	6
1.6. Önem	7
1.7. Sayıtlar	7
1.8. Sınırlılıklar	8
BÖLÜM 2	9
2. YÖNTEM	9
2.1. Araştırmanın Modeli	9
2.2. Evren ve Örneklem	9
2.3. Veri Toplama Araçları	9
2.4. Verilerin Analizi	10
BÖLÜM 3	11
3. BULGULAR VE YORUM	11
3.1. Öğretim Elemanlarının Demografik Özellikleri	11
3.2. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	11
3.2.1. İstanbul Üniversitesi Saksafon Eğitim Programı ve İçerikleri.....	11
3.2.2. Hacettepe Üniversitesi Saksafon Eğitim Programı ve İçerikleri.....	15
3.2.3. Saksafon dersinde yarıyıl veya yıllık olmak üzere ortak, zorunlu parçalar hakkında öğretim elemanı görüşleri.....	16
3.3. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum	17
3.3.1. Saksafon dersinde uygulanan program türlerine yönelik öğretim elemanı görüşleri	18

3.3.2. Öğrencinin başarı düzeyinin belirlenmesinde değerlendirme ölçütleri hakkında öğretim elemanı görüşleri.....	19
3.4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum	19
3.4.1. Saksafon dersinde kullanılan kitap, metot ve materyaller hakkında öğretim elemanı görüşleri.....	20
3.5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum.....	21
3.6. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum	22
3.6.1. Öğrenciye hedef davranışların kazandırılmasına ilişkin öğretim elemanı görüşleri....	23
3.7. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum	23
3.8 Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum	25
BÖLÜM 4.....	27
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	27
4.1 Sonuçlar	27
4.2. Öneriler	28
KAYNAKÇA	30
EKLER	31

BÖLÜM 1

1.GİRİŞ

1.1.Eğitim

Henüz yeni kurulmuş denebilecek kadar genç olan Türkiye Cumhuriyeti, kendini birçok alanda gelişime açık tutmaktadır. Şüphesiz bu alanların başında olanlardan biri de eğitim-öğretimdir. Eğitim insanlık tarihinin başından bu yana bilgi ve tecrübelerin, davranışlar ve çeşitli yollarla aktarılması sürecidir diyebiliriz. İnsanlar zaman içerisinde buldukları coğrafyadaki toplum ve kültürle iç içe yaşamışlardır. Bu durum, bireyleri içerisinde yaşadığı toplumun kültürünü benimsemeye ve hatta onun bir parçası olmaya yöneltmiştir. Günümüzde ise kültürün planlı ve programlı bir şekilde bireylere kazandırılmasını eğitim olarak nitelendirebiliriz.

Eğitimi, formal ve informal eğitim olarak iki başlık altında inceleyebiliriz. Informal eğitim, toplum içerisinde yaşayarak edinilen plansız ve bir amacı olmadan edinilen bilgilerdir. Sokak, aile, radyo, televizyon... gibi çeşitli alanlarda edinilen bilgilerin bireye olumlu ve olumsuz birçok katkısı olmaktadır. Formal eğitim ise sonunda bir değerlendirme işleminin yapıldığı önceden planlanmış, kurgulanmış olan eğitim biçimidir.

Eğitim programının alt başlıklarından birisi de öğretim programıdır. “Öğretim programı, eğitim programı içinde ağırlık taşıyan bu kesim, genellikle belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçlar doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır”(Salman, 2016, s.13). Öğretim programı, eğitim programının amaçları doğrultusunda planlı bir biçimde öğrenciye bilgi ve becerilerin kazandırılması-aktarılmasını hedefleyen program çeşididir. Öğretim programı sadece okuldaki programı değil, genel olarak öğrencinin yaşamı içerisinde edinmiş olduğu bilgileri kullanmasını ve aktif bir araştırmacı olmasını amaçlamaktadır. “Öğretim programı, eğitim programının amaçları doğrultusunda, bir

dersle ilgili olarak sınıf düzeyinde belirlenen hedefleri kazandırmaya yönelik olarak planlanmış, okul içi ve dışını kapsayan tüm etkinlikleri gösteren yaşantılar düzeneğidir” (Akpınar, 2013, s.7).

Okullarda verilen planlı ve programlı eğitime öğretim denilmektedir. Öğretim aynı eğitimde de olduğu gibi bir süreçtir ve bu süreçte öğrencinin bilgi ve becerilerle donanması öğrenim hayatının planlanması ve gelişimi esas alınmaktadır. Okullarda verilen planlı müzik eğitimine müzik öğretimi denir.

1.2. Müzik Eğitimi

Yaşantımızın her alanına etki edebilen ve aslında yaşantımızın her anında bulunan müzik, günümüzde sanatın en önemli dallarından biri olarak kabul edilir. İnsan yaşamı üzerinde etkisi çok büyük bir alana sahip olan müzik, bilimsel yöntemlerle ve yetkin kişilerce eğitiminin yapılması gereken bir daldır. “Yalın ve özlü anlamıyla müzik eğitimi, ‘bireye, kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli müziksel davranışlar kazandırma’, ‘bireyin müziksel davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli değişiklikler oluşturma’ ya da bireyin müziksel davranışını kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak değiştirme ve geliştirme sürecidir.”(Uçan, 1997, s.30). “Müzik eğitimi, temelde, bir müziksel davranış kazandırma veya bir müziksel davranış değişikliği oluşturma sürecidir” (Uçan, 2005, s.14).

“Genel müzik eğitimi, aslında, her düzeyde, her yaşta herkes için zorunludur ya da zorunlu olmak durumundadır. Çünkü müzik her düzeyde herkese kazandırılması esas olan asgari-ortak genel kültürün başta gelen ayrılmaz öğelerinden biridir. Ancak ülkemizde ilköğretim öncesi ve ilköğretim düzeylerinde zorunlu olduğu halde, orta öğretim ve yüksek öğretim düzeylerinde henüz zorunlu hale getirilmemiştir”(Uçan, 1997, s.31). Genel müzik eğitimi, adından anlaşılacağı üzere genel eğitimin ayrılmaz bir parçası olup, insanların müziksel bilgi, beceri, görgü ve ilgilerini geliştirmeyi amaçlayan, herkese açık olup sağlıklı ve dengeli bir yaşam için gerekli olan müzik kültürünü kazandırmayı amaçlamaktadır.

“Özengen müzik eğitimi, herhangi bir düzeyde herkes için zorunlu değildir; tam tersine, ilgi, istek ve yakınlık ile etkin bir katılım için gerekli fırsat ve olanaklara

bağlı olup seçmelidir”(Uçan, 1997, s.32). Tanımdan anlaşılacağı üzere özengen müzik eğitimi, bireylerin kişisel zevk ve istekleri doğrultusunda müziğin herhangi bir alanıyla amatörce ilgi ve alakalı olması durumunu kapsamaktadır. Bu çerçevede bireyin yetenekli olması veya herhangi bir zorunluluk aranmaksızın, kişinin istekli olması ön plandadır.

“Müzik alanının bütünü, bir kolunu ya da dalını, o bütün, kol ya da dal ile ilgili bir işi meslek olarak seçen, seçmek isteyen, seçme eğilimi gösteren, seçme olasılığı bulunan ya da öyle görünen, müziğe belli bir düzeyde yetenekli kişilere yönelik olup, dalın, işin ya da mesleğin getirdiği müziksel davranışları ve birikimi kazandırmayı amaçlar” (Uçan, 1997, s.32). Mesleki müzik eğitimi, yetkili kurumlar tarafından planlı, etkili ve verimli bir şekilde, müziğin çeşitli alanlarında profesyonel bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Şüphesiz müzik eğitiminin bu üç dalı da bir bütün olarak ele alınmalı ve bu şekilde değerlendirilmelidir. Müzik öğretimi, “Belli bir amaç doğrultusunda müziksel öğretmeyi planlama, başlatma, yönlendirme, kolaylaştırma, gerçekleştirme ve denetleme süreci olarak tanımlanabilir” (Say, 2001, s.116). Bu açıdan ele alacak olursak planlı bir yol izlenerek belirli bir amaç veya amaçlar doğrultusunda hedefe ulaşma süreci de diyebiliriz öğretim için.

Müzik eğitimi programları bireyin müziksel yaşantıları dikkate alınarak, toplumun beklentileri değerlendirilmeli ve geleceğe yönelik olarak sürekli yenilenmelidir. Eğitim programları gelişi güzel geliştirilemez. Programları daha etkili hale getirecek doğru kararların alınabilmesi, bu kararların dayanaklarının bilimsel çalışmalarla araştırılmasına ve uygulamaların değerlendirilmesine bağlıdır (Erden, 1998, s.2). Bu doğrultuda baktığımız zaman müzik programlarında; müzik öğretmenliği, müzik icracısı(sanatçı), müzik bilimci vb. birçok farklılık görmekteyiz. İncelendiği zaman bu alanların hepsinde çalgı eğitimi çok önemli bir yer tutmaktadır.

1.3. Saksafon Eğitimi

Saksafon tahta üfleli çalgılar ailesinin son üyesidir. Tahta üfleli çalgıların ortaya çıkışı çok eskilere dayanmış olsa da günümüzdeki hallerini almaları çok eski değildir. “19. yüzyılda enstrüman yapımcılarının önemli yeniliklerinden

birisi,tahta üflemeli çalgıların yapısını, önemli ölçüde geliştirmekti. Bu esasen flüt yapımcısı, Theobald Boehm'in abalaları ile oldu. Onun yenilikleri, ilk saksafonun gelişiminde etkili oldu. Boehm flüt sistemi olarak bilinen onun yeniliği, dönemin saygın enstrüman yapımcısı, Louis Lot tarafından desteklendi. Dönemin flüt icracıları, onun tasarladığı, doğru akustikteki flütü methettiler ve hemen uyum sağladılar, dönemin diğer tahta üflemeli enstrüman yapımcıları da, bu tasarımdan çabucak etkilendiler”(Ponsteinsdottir, 2010, s.20).

Saksafonun mucidi Adolphe Sax, Bürüksel konservatuvarında hem flüt, hem de klarnet öğrencisi olduğu için, bu teknolojik gelişmelerle yakından ilgiliydi. O oldukça derin bir müzikal yeterliliğe sahipti ve 6 yaşından beri babasının müzik mağazasında, enstrümanlar üzerine çalışıyordu. Babasının enstrüman yapımındaki kabiliyeti, Belçika'da çok iyi biliniyordu. Bu yüzden, enstrüman yapımında, sağlam bilgiye ve deneyime sahipti (Kochnitzzy, 1949, s.5).

Tahta üflemeli enstrümanların birçoğunun aksine saksafon icat edilmiştir. 1840'ların başlarında Adolphe Sax tarafından temel dizaynı tamamlanmış ve üretilmiştir. Saksafonun ortaya çıkmasının altında yatan temel unsurlar bakır üflemeli enstrümanların güçlü ses tınlarını, tek kamışlı bir ağzlık kullanarak rahat ses elde edilmesini hedefleyip, hızlı bir alım sağlaması amacıyla kolay bir klavye ile bütünleştirmekti. İlerleyen yıllarda saksafona birçok yenilikler eklenmiş olsa da bu temel dizayn hiç bozulmamıştır.

Enstrüman grupları içerisinde yeni denilebilecek olan saksafon ailesi bütün dünyada hızlı bir şekilde yayılmış ve yerini edinmiştir. 1840'lı yıllarda Adolphe Sax tarafından icat edilen saksafon ne yazık ki halen ülkemizde tam olarak değer kazanamamıştır. Bando ve klasik müzik enstrümanı olarak üretilen saksafon kısa süre içerisinde birçok müzik tarzında kendine yer edinmiştir. Bugün ülkemiz de dahil olmak üzere bütün dünyada pop, caz, klasik, bando, etnik müzik gibi birçok alanda kullanıldığını görmek mümkündür.

Çalgı öğretimi, çalgı almayı çalgı öğrenmenin gerçekleşmesi ve çalgıyı seslendirmek için bireyin davranışlarında teknik ve estetik nitelikli yeni davranışlar geliştirmek amacıyla uygulanan süreçlerin tümüdür. Bu bir iletişim sürecidir. Çalgı öğretim sürecinde bilgi, beceri kazanılır ve davranışlar geliştirilir, estetik anlayış edinilir ve kişilik oluşumu sağlanır (Akkuş, 1996, s.164).

Bugün ülkemizdeki müzik okullarına bakıldığı zaman lisans düzeyinde birçok enstrüman programı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları flüt, keman, viyola, kontrbas, gitar, trombon, trompet, vurmali sazlar gibi. Saksafon ailesini kendi içerisinde soprano, alto, tenor ve bariton saksafon olmak üzere dört ana grupta inceleyebiliriz. Bu kadar gelişmiş bir enstrüman olmasına rağmen, bugün Türkiye’deki müzik okullarında uygulanan ders programlarında saksafon programı neredeyse yok denecek kadar azdır. Bugün ülkemizde birçok alanda araştırmalar olduğu bir gerçektir ama ne yazık ki saksafonla ilgili yapılmış araştırmalar bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır.

1.4. Müzik Eğitiminde Program

Eğitim kasıtlı bir öğrenim sürecidir ve bu süreçte belirlenen hedeflere ulaşabilmek için belli bir plan ve amaç gerekmektedir. Belirlenen hedeflere ulaşabilmek ancak bir plan-program doğrultusunda mümkündür. Bu doğrultuda eğitimin en önemli unsurlarından birisini program olarak tanımlayabiliriz.

Müzik ‘eğitim’ programı, müzikle ilgili öğrenmeleri veya davranış değişikliklerini gerçekleştirmeye dönük tüm düzenleme ve etkinlikleri içeren, çok boyutlu ve kapsamlı bir bütündür. Müzik öğretim programı, müzik ders programları, müzikle ilgili ders dışı çalışma, kurs ve eğitsel kol programları, bireysel ve toplu dinleti vb. etkinlik programları, müzikle ilgili danışma ve kılavuzlama programları, müzikle ilgili yönetim ve işleyiş programı, müzikle ilgili destekleyici hizmetler programı, müzikle ilgili yönetmelik ve yönergeler, müzik eğitim programının birer alt programlarıdır. Müzik eğitim programı, bütün bu programların bir bileşkesidir ancak; ‘müzik öğretim programı’ müzik eğitim programının odağını oluşturmaktadır. Diğer alt programlar, müzik öğretim programının tamamlayıcıları konumundadırlar ve müzik öğretim programında odaklaşırlar(Uçan, 1997, s.61).

Büyükkaragöz’e göre (1997, s.3-4) eğitim programının yararlarını, dört başlık altında inceleyebiliriz:

1. Eğitim faaliyetlerine yön verir: Okulun amaçlarını, okutulacak dersleri ve konuları belirleyerek, Öğretmen ve öğrencilerin faaliyetlerini daha bilinçli ve anlamlı bir yönde yapmalarını sağlar.

2. Aynı eğitim basamağındaki okullarda eğitimin aynı amaçlar çerçevesinde hemen hemen aynı yönde gerçekleşmesini sağlar: Genel-ortak eğitim anlayışının birlik ve beraberlik içinde geçirilmesi ancak; eğitim programları ile mümkündür.

3. Eğitimde verimi artırır: Eğitim faaliyetlerini Öğretmenin düzenlemesi, yalnızca kendi görüş ve anlayışıyla sınırlı kalacaktır. Bunun yanında, önceden uzman kişilere hazırlanmış eğitim programı, gereksiz zaman, emek ve masrafı önleyecektir. Öğretmenin yükünü azaltacak ve planlı, bilinçli, düzenli bir çalışmayla eğitimde verimi arttıracaktır.

4. Mesleğe yeni başlayan öğretmenlere rehberlik eder: Deneyimli öğretmenler için bile gerekli, önemli, sürekli başvurulmuş bir kaynak olan eğitim programı, mesleğe yeni başlayan-deneyimsiz öğretmenler için daha da hayati, olmazsa olmaz bir kaynak olma özelliğine sahiptir.

1.5. Problem Ve Alt Problemler

Çağımızın popüler enstrümanlarından biri olan saksafon, bütün dünyada hem solist hem de iyi bir eşlik çalgısı olarak, kolay çalınabilirliği ve çeşitli tınıları sayesinde kısa bir süre içerisinde eğitim alanında kendine bir yer edinmiştir. Ülkemizde de hak ettiği değeri tam olarak bulamamış olsa da eğitiminin verildiği kurumlarda, kullanılan programların niteliği, uygulanabilirliği ve standartlarının olması gerekliliği öğretim elemanlarının görüşleri alınarak incelenmesi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda ana problem cümlesi :

‘Müzik bölümlerinde uygulanan saksafon eğitimi dersinin, öğretim programları yönünden genel durumu nedir?’

Alt Problemler;

1. Saksafon öğretim elemanlarının bağlı olduğu kurumlarda bir saksafon programı mevcut mu?
2. Saksafon programı var ise hangi tür program kullanılmaktadır ve ne kadar uygulanabilmektedir?
3. Uygulanmakta olan saksafon öğretim programlarında hangi kitap, metot ve materyaller kullanılmaktadır?

4. Uygulanmakta olan saksafon öğretim programları öğrenciler için belirlenen hedeflere ulaşabilmesi açısından ne ölçüde uygundur?
5. Uygulanmakta olan saksafon öğretim programları farklı seviyedeki öğrencilere göre değişikliğe açık olabilme açısından ne derece yeterlidir?
6. Saksafon öğretim elemanı olarak geliştirmiş olduğunuz bir program var mı?
7. Saksafon öğretim elemanlarının, saksafon dersiyle ilgili diğer kurumlardaki meslektaşları ile iletişimi var mı?

1.6. Önem

Saksafon yeni dünyanın en popüler ve kullanışlı enstrümanlarından birisidir. Kullanım alanı olarak klasik, caz, bando, etnik ve daha birçok müzik türünde duymak mümkündür. Bu kadar gelişmiş bir enstrümanın, ülkemizde hala birçok müzik okulunda bir programının bulunmaması büyük bir eksiklik. Bunun bir sebebi de bu alanda yeteri donanıma sahip olan öğretim elemanı eksikliği de olabilir. Görevde bulunan saksafon öğretim elemanlarının, uygulanmakta olan bireysel çalgı(saksafon) dersinin, öğretim programları yönünden genel durumuna yönelik görüşlerini ortaya koyması, bu ve benzeri çalışmalar hem saksafonun hak ettiği değeri görmesi açısından hem de öğretim elemanı açığının kapatılması açısından önemlidir.

1.7. Sayıtlar

Bu araştırma aşağıda listelenmiş varsayımlara dayanmaktadır.

1. Saksafon, müzik okulları lisans programında kullanılacak işlevsel bir çalgıdır.
2. Araştırmada elde edilen program ve bilgiler gerçek ve güncel bilgileri içermektedir.
3. Üzerinde çalışılacak öğretim programı modeli, çağdaş program anlayışına uygundur.
4. Veri toplamak için kullanılan araç ve teknikler, araştırma için gerekli verileri sağlayabilir niteliktedir.
5. Veri toplama aracı olarak uzman görüşlerine dayanarak hazırlanan anket, yeterince geçerli ve güvenlidir.
6. Soruları yanıtlayanların, vereceği cevaplar gerçeği yansıtmaktadır.

1.8. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. Müzik okulları lisans programı ile,
2. Ulaşılabilen kuramsal kaynaklar ile,
3. Müzik okulları lisans programı saksafon dersleri ile,
4. Araştırma, yapıldığı zaman dilimi içinde uygulanmakta olan programlar ile sınırlıdır.

BÖLÜM 2

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem açıklanmış, veri toplama araçları ve verilerin analizine ait bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

İzlenen yöntem ve toplanan verilerin niteliği açısından bu araştırma, betimsel bir çalışmadır. Anket yöntemi kullanılarak, müzik bölümlerinde görev yapan saksafon öğretim elemanlarının, uyguladıkları bireysel çalgı (saksafon) eğitimi dersinin, öğretim programları yönünden genel durumuna yönelik görüş, öneri ve yaklaşımlar belirlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de lisans düzeyinde eğitim veren müzik okulları, araştırma da örneklem grubunu ise araştırma sonucu elde ettiğimiz bilgiler doğrultusunda bünyesinde saksafon öğretim programı bulunan İstanbul Üniversitesi ve ayrı bir bölüm olarak okutulmasa da caz anasanat dalı bünyesinde saksafon eğitimi veren Hacettepe Üniversitesi oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmadaki veriler, araştırmacı tarafından uygulanan görüşme ve literatür tarama teknikleri kullanılarak elde edilmiştir. Literatür taramada öğretim programı hazırlanması ve saksafon öğretimi hakkında ulaşılan çalışmalar dikkatle incelenmiş, elde edilen verilerden araştırmanın her aşamasında istifade edilmiştir. Ayrıca; konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalar dikkatle incelenmiş, önemli görülen hususlar araştırma esnasında dikkate alınmıştır. Nitel veriler ise öğretim elemanlarına uygulanan anket formlarıyla elde edilmiştir. Anket, kişisel bilgilere yönelik ve durum tespitine yönelik olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş

bölümünde konuyla ilgili eğitim, öğretim, müzik öğretimi, öğretim program ve saksafon gibi temel kavramlar ele alınmış ve kısaca açıklanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Kaynak tarama yoluyla elde edilen veriler, sistematik hale getirilip düzenlenmiş, ilgili kaynaklardan yararlanılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. İkinci bölüm olan “Bulgular ve Yorum” bölümünde; elde edilen veriler problem ve alt problemler doğrultusunda ele alınmış ve incelenmiştir. Ankette yer alan sorular incelenmiş ve uzman görüşleri doğrultusunda analiz edilmiştir.

BÖLÜM 3

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma için toplanmış veriler yöntem bölümünde belirtilen tekniklerle çözümlenmiş, elde edilen sonuçlar araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen alt problemlere göre ele alınmış ve analiz edilmiştir.

3.1. Öğretim Elemanlarının Demografik Özellikleri

Bu alt bölümde, araştırma grubu içerisinde yer alan saksafon öğretim elemanlarının, anket içerisinde yönlendirilen sorular doğrultusunda belirli kişisel nitelikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Örneklem kümesini oluşturan kurumlardan İstanbul Üniversitesi Konservatuvarı Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı Saksafon Sanat Dalı bünyesinde görev yapan saksafon öğretim görevlisi, 1-3 yıl kadar süredir ücretli öğretim elemanı olarak kurum içerisinde yer aldığını belirtmiştir.

Örneklem kümemizin ikinci elemanı Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Caz Anasanat Dalı saksafon öğretim görevlisi, 4-7 yıl kadar süredir kadrolu öğretim elemanı olarak kurum içerisinde yer aldığını belirtmiştir.

3.2. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın birinci alt problemi olarak belirlenen “Saksafon öğretim elemanlarının bağlı olduğu kurumlarda bir saksafon programı mevcut mu?” sorusuna yanıt olarak Türkiye’de yalnızca İstanbul Üniversitesi Konservatuvarı Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı Saksafon Sanat Dalı bölümünde mevcut bir saksafon öğretim programı olduğu saptanmıştır.

3.2.1. İstanbul Üniversitesi Saksafon Eğitim Programı ve İçerikleri

İstanbul Üniversitesi Konservatuvarı Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı Saksafon Sanat Dalı bölümünde okutulmakta olan program klasik saksafon

eğitimi ¼zerinedir. ¼lkemizde lisans d¼zeyinde klasik saksafon eğitimi veren başka bir kuruluş yaktur. Bu program incelediğimiz zaman i¼eriđi Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. İstanbul ¼niversitesi Saksafon Eğitim Programı

DÖNEM 1	
Gabriel PARES	Premier solo de concours
Alexander Tcherepnine	Sonatine Sportive
Pedro İtturalde	Czardas
ETÜD	
A.LEDUC	Trait Difficities.No=2
Ph. PAGUOT	Pieces melodques etud
DÖNEM 2	
A)RENE CHALLAN	CONCERTO Eb
B)A.GLAZOUNUV	CONCERTO Eb
ETÜD	
E.BOZZA	ETUDE CAPRICES NO:7
DÖNEM 3	
PAUL CRESTON	SONAT NO:19
RENE BERNIER	Hommage a sax
ETÜD	
ASTOR PIAZZOLLA	Tango etude (1,2,3,4,5)
E.BOZZA	DOUZE ETUDE
M.PERRIN	EXERCISE TRANSCENDANTS
DÖNEM 4	
J.İBER	Camara Concert

ETÜD	
ASTOR PIAZZOLLA	Tango etude (1,2,3,4,5)
E.BOZZA	Douze Etudes
Sigfride KÖNİQ	Capricen und Sonate . (für sax solo)
DÖNEM 5	
H.TOMASI	BALLADE
L.MAYEUR	Grande fantase brillante
SCHUHOFF	Hot Sonate
C.DEBUSSY	Rapsodie
ETÜD	
ASTOR PIAZZOLLA	Tango etude (1,2,3,4,5)
L.BLEMANT	Vingt etudes melodiques
F.CAPELLE	Vingt grandes etudes
PİANOLU PARÇALARDAN BİRİ VE ETÜD PARÇALARINDAN BİRİ SEÇİLEREK ÇALINACAK	
DÖNEM 6	
H.TOMASI	CONCERTO (andante et allegro)
ETÜD	
ASTOR PIAZZOLLA	Tango etude (1,2,3,4,5)
E.BOZZA	ETUDE CAPRICES No: 5 – 9
F.CAPELLE	VINGT GRANDES ETUDES
ETÜDLERDEN BİRİ SEÇİLİP ÇALINACAKTIR.	
DÖNEM 7	
BRUNO VLAHEK	SONATA

ETÜD	
ASTOR PIAZZOLLA	Tango etude (1,2,3,4,5)
M.DECRUK-F.BREILH	Ecole du sax
L.BLEMANT	Vingt etudes melodiques
E.BOZZA	ETUDE CAPRICES No: 5 – 9
F.CAPELLE	Vingt grandes etudes
Sigfride KÖNİQ	Capricen und sonate. (für sax solo)
ETÜDLERDEN BİRİ SEÇİLİP ÇALINACAKTIR.	
DÖNEM 8	
E. VON KOCH	Saxophone CONCERTO Allegro Moderato
PIERRE MAX DUBOİS	CONCERTO
ETÜD	
ASTOR PIAZZOLLA	Tango etude (1,2,3,4,5)
M.DECRUK-F.BREILH	Ecole du sax
L.BLEMANT	Vingt etudes melodiques
E.BOZZA	Etudes caprices No=5-9
F.CAPELLE	Vingt grandes etudes
Sigfride KÖNİQ	Capricen und sonate. (für sax solo)
ETÜDLERDEN BİRİ SEÇİLİP ÇALINACAKTIR. (URL 1)	

İstanbul Üniversitesi saksafon programı yukarıda da görüleceği üzere 8 dönemlik tam bir programdır. Müfredat içerisinde öğrenenin kendini hem teknik hem de müzikal alanda geliştirebilmesi için uygun eserler yer almaktadır. Öğrenenin kendini hem eşlik hem de solist gibi düşünebilmesi açısından müfredat içerisine solo eserlerde konulmuştur. Eserlerin sunulduğu kapsamlı bir program olmasına rağmen içerik bulunmamaktadır.

3.2.2. Hacettepe Üniversitesi Saksafon Eğitim Programı ve İçerikleri

Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Caz Anasanat Dalı lisans bölümünde alan dersi (her öğrenci için kendi enstrümanının öğretildiği bireysel ders) adı altında ortak bir programla saksafon dersleri verilmektedir. Alan dersi içerisinde okutulan saksafon dersleri ağırlık olarak cazla ilgili konuları kapsamaktadır. Bölüm kendi içerisinde bireysel olarak alanlara ayrılmadığı için genel bütün enstrüman ve vokal dersleri alan dersi adı altında tek bir çatı içerisinde toplanmış ve ortak bir müfredatla okutulmaktadır. Alan dersi lisans eğitimi boyunca yani 8 dönem olarak okutulmaktadır ancak müfredatla ilgili ulaşabildiğimiz tek kaynak Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2. Hacettepe Üniversitesi Saksafon Eğitim Programı

ALAN DERSİ	
Dersin amacı	Öğrenciler kendi enstrümanlarında profesyonel yorumculuk seviyesine ulaşmak için akademik çalışmalarına başlarlar. Enstrümental hakimiyet, ton, ritm, doğaçlama, deşifre gibi konularda gelişir. Etütler farklı tempolarda ve farklı vurgulama şekilleriyle çalışılır.
Dersin öğrenme çıktıları	1)Enstrüman kontrolü, entonasyon, ton,ritm, parmak egzersizleri, nefes alma çalışmaları yapılır. 2) Klasik etütler ve eserlerle enstrümanın genel anlamda kontrolü sağlanır. 3) Öğrencinin nota okuma becerisi de kendisine sağlanan okuma etütleri sayesinde ilerletilir. 4) Müzikalite ve yorumculuk konusundaki teknik sorunları çözer. 5) Caz tekniklerini uygulamalı olarak geliştirir. * Caz Kompozisyon için kriterler: 1. Orkestrasyon ve enstrümantasyon üzerinde yetkin

	<p>olurlar.</p> <p>2. Armonik, modal yapıları ileri düzeyinde kavrarlar ve uygular.</p> <p>3. Caz müziği formlarını kendi düzenlemelerinde uygulamayı öğrenirler.</p> <p>4. Caz eserlerine analitik olarak değerlendirme yetkinliğine sahip olup bu teknikleri kendi düzenlemelerinde uygulama yetisine sahip olurlar. 5. Bilgisayar ve nota yazım programları öğrenirler.</p>
Dersin içeriği	Entonasyon, ton, ritm, nefes alma ve cümleme teknikleri, parmak egzersizleri, enstrüman kontrolü, klasik etütler, nota okuma (Url 2)

Müfredat içeriğinde de yazdığı gibi her enstrüman hocası kendi dersinde öğrenen açısından gerekli görülen eser, etüt ve çalışmaları kendisi temin etmekle beraber tabloda yer alan esaslar çerçevesinde eğitimi sürdürmektedir. Bölümün 5-6 dönemlerinde enstrüman dersine destek ve öğrenenin müzikal anlamda gelişmesi, grup mantığını kavrayabilmesi ve sahne deneyimi kazanabilmesi açısından alan dersinin yanı sıra resital dersi de bulunmaktadır. Lisans bölümünün son yılında yani 7-8 dönemlerinde ise resital dersi yerine bitirme projesi isimli bir ders bulunmaktadır. Bu dersin amacı ise öğrenenin artık profesyonel kişiliğini kavrayıp yetilerini sunabilmesi için gerekli koşulları yerine getirip kendi kurmuş olduğu grupla kendi belirleyeceği eserlerden oluşan bir konser programı hazırlamaktır.

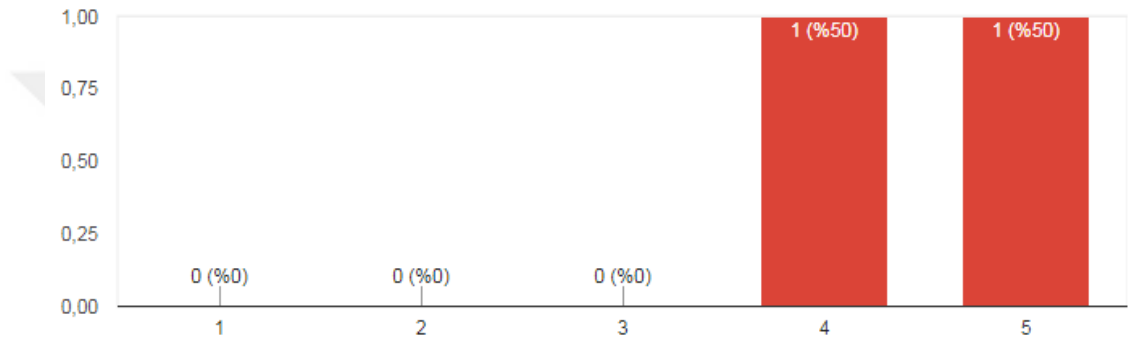
3.2.3. Saksafon dersinde yarıyıl veya yıllık olmak üzere ortak, zorunlu parçalar hakkında öğretim elemanı görüşleri

Anket içerisinde öğretim elemanlarına yönelmiş olduğum bu soru doğrultusunda, İstanbul Üniversitesinde klasik saksafon literatüründen konçertolar,sonatlar vs. Glazunov konçerto, Paul Creston sonat gibi eserlerin, Hacettepe Üniversitesi'nde ise önemli caz standartları ve öğrencinin talep ettiği parçaların icra edildiği sonucuna varılmıştır. Buradan elde ettiğimiz veriler doğrultusunda öğretim elemanlarının müfredat dışında belirlemiş oldukları bu

tarz eserler ile kendilerini ve öğrencilerini güncel bir şekilde tutup, gelişime açık ve yenilikçi bir eğitim anlayışı içerisinde oldukları söylenebilir.

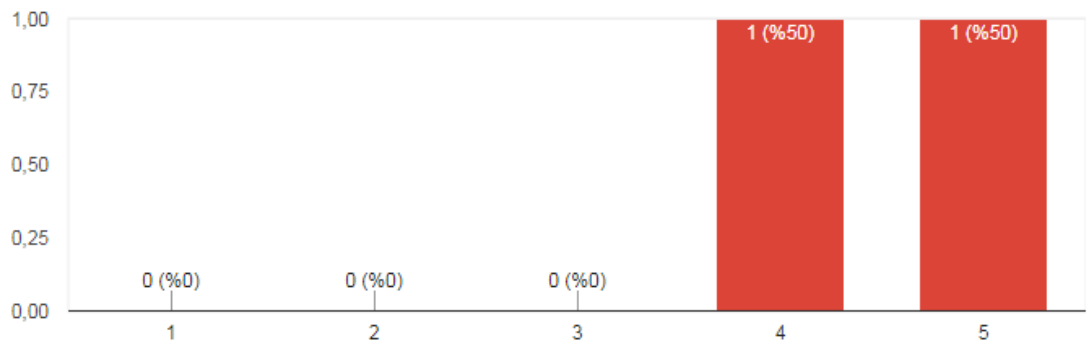
3.3. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

Bu alt bölümde, araştırmanın ikinci alt problemi olarak belirlenen “Saksafon programı var ise hangi tür program kullanılmaktadır ve ne kadar uygulanabilmektedir?” sorusuna anket içerisinde sorulan sorular doğrultusunda yanıt aranacaktır.

Şekil 1. Programa bağlı kalabilme

Şekil 1’de görüldüğü gibi öğretim elemanlarının her ikisi de uygulanmakta olan programa bağlı kalabilmek ile ilgili olumlu görüşler bildirmişlerdir.

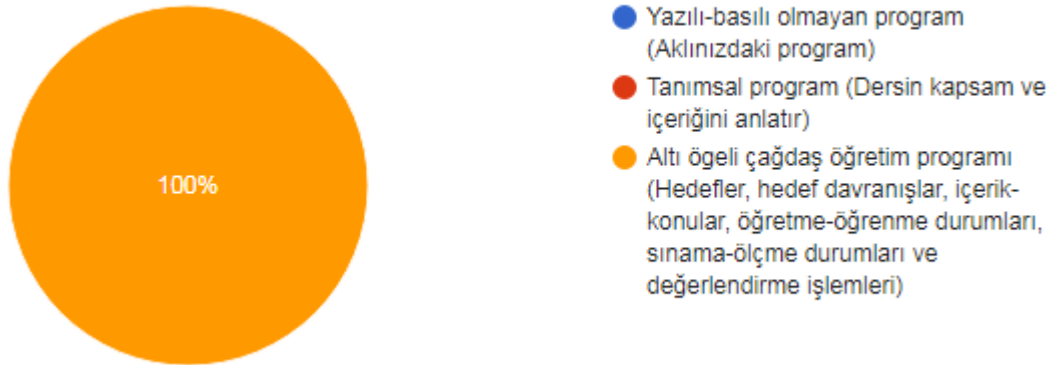
Şekil 2. Haftalık çalgı ders saatlerinin yeterliliği

Şekil 2’de öğretim elemanlarının haftalık çalgı ders saatlerinin yeterliliği konusunda bildirdikleri görüşler sunulmuştur. Her iki öğretim elemanının kanaati, ders saatlerinin yeterli olduğu yönündedir.

Buna ek olarak, ‘Öğrencilerinizin bireysel gelişimlerini izleme yöntemleriniz nelerdir?’ sorusuna Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanı; ‘Haftalık derslerde yapılan performanslar, ödev kontrol, dönemlik bitirme projeleri ve resitaller’ şeklinde cevap vermiştir.

3.3.1. Saksafon dersinde uygulanan program türlerine yönelik öğretim elemanı görüşleri

Çoktan seçmeli olarak yönelttiğimiz bu soru her iki öğretim elemanı tarafından da, Şekil 3’te görüldüğü gibi, “Altı ögeli çağdaş öğretim programı (Hedefler, hedef davranışlar, içerik-konular, öğretme-öğrenme durumları, sınav-ölçme durumları ve değerlendirme işlemleri)” olarak yanıtlanmıştır. Öğretim elemanları tarafından yazılı-basılı olmayan programların ve tanımsal programların tercih edilmediği gözlemlenmektedir.

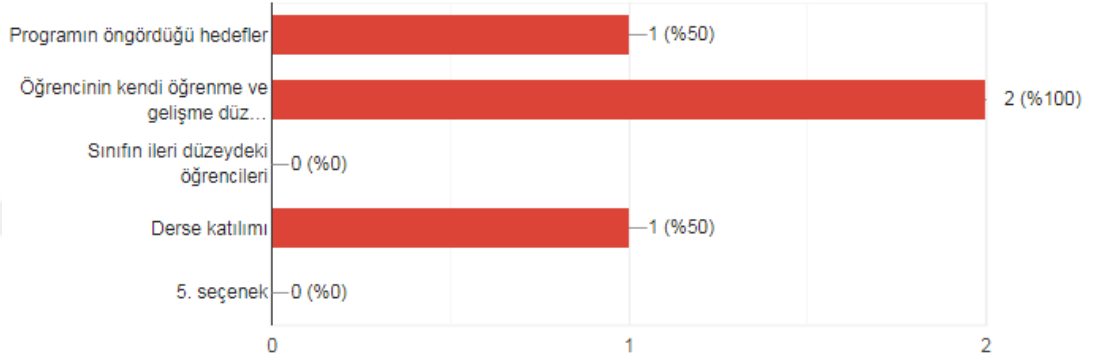

Şekil 3. Program türlerine yönelik öğretim elemanı görüşleri

Öğretim programları kendi içerisinde çok detaylı ve kapsamlı olarak düzenlemiştir. Şüphesiz en etkili yöntemlerden birisi altı ögeli öğretim programıdır. Bu program içerisinde öğrenen, konuları sadece bilgi olarak edinmekle kalmayıp ulaşması gereken hedefleri net bir şekilde görüp, edindiği bilgileri hayatı içerisinde ne zaman ve nasıl uygulayabileceğine dair bilgilerde edinmektedir.

3.3.2. Öğrencinin başarı düzeyinin belirlenmesinde değerlendirme ölçütleri hakkında öğretim elemanı görüşleri

Öğrencinin başarı düzeyinin belirlenmesinde değerlendirme ölçütlerine ilişkin verilen yanıtlar Şekil 4'te sunulmuştur. Görüldüğü üzere; programın öngördüğü hedefler, öğrencinin kendi öğrenme ve gelişme düzeyi, derse katılımı seçenekleri ön plana çıkmıştır.

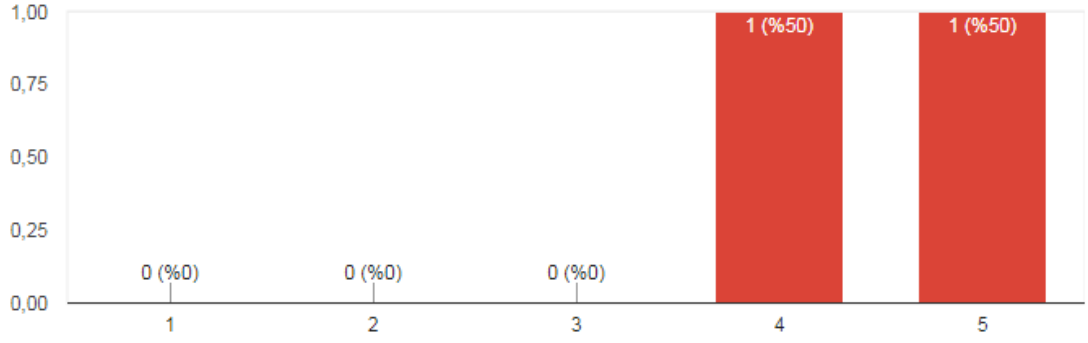

Şekil 4. Öğrencinin başarı düzeyinin belirlenmesinde değerlendirme ölçütlerine yönelik öğretim elemanı görüşleri

Bu konuda öğretim elemanlarının, kapsamlı bir anlayış içerisinde, öğrencilerin başarısını tek bir konu veya durumu ele almak yerine daha geniş bir çerçevede değerlendirdiği görülmektedir. Başarı düzeyinin belirlenmesinde, sınıfın ileri düzeydeki öğrencilerinin başarı ölçütleri arasında değerlendirilmediği tespit edilmiştir.

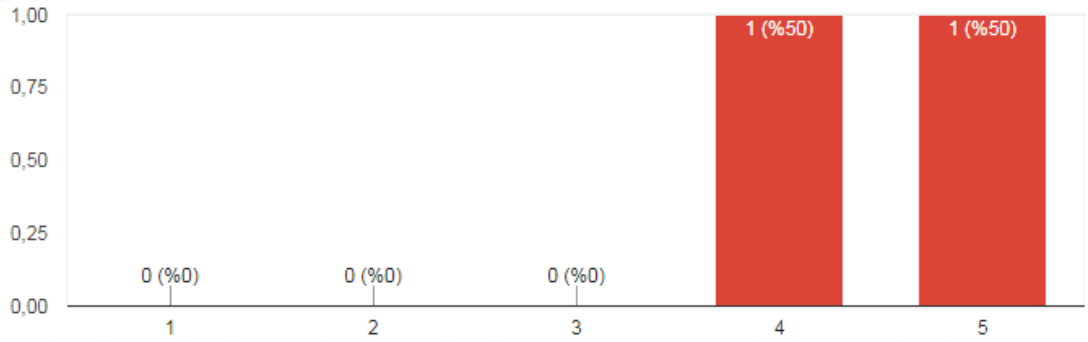
3.4. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

Bu alt bölümde, araştırmanın üçüncü alt problemi olarak belirlenen “Uygulanmakta olan saksafon öğretim programlarında hangi kitap, metot, materyaller kullanılmaktadır?” sorusuna anket içerisinde sorulan sorular doğrultusunda yanıt aranmıştır.

Şekil 5. Enstrüman yeterliliği

Her iki kurumda da öğrenim gören öğrencilerin dersin gerektirdiği işlevde yeteri düzeyde enstrümana sahip oldukları bilgisi Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 6. Müfredat dışı deşifre çalışmaları sıklığı

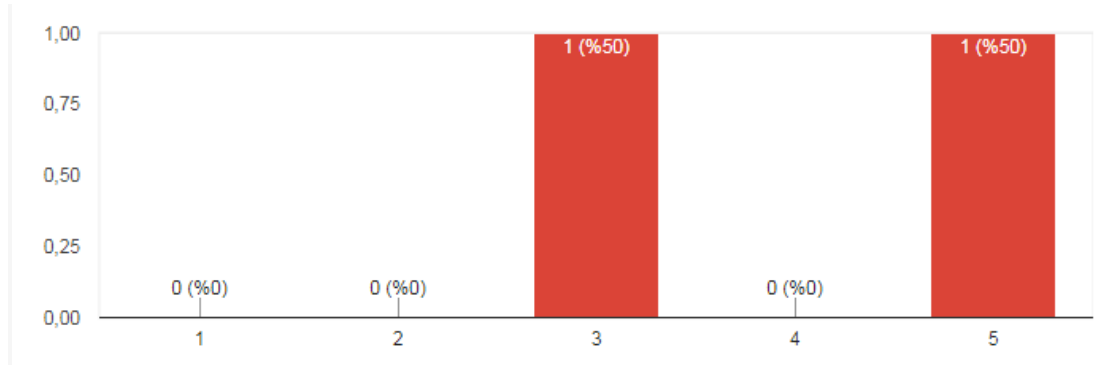
Şekil 6'da öğretim elemanlarının belirlenen müfredatın dışında deşifre eserler ile derse ne ölçüde katkıda bulunduğu sunulmuştur.

3.4.1. Saksafon dersinde kullanılan kitap, metot ve materyaller hakkında öğretim elemanı görüşleri

Anket içerisinde yer alan bu soru için, Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanı; Jerry Bergonzi Kitapları, Charlie Parker Omnibook, Transkripsiyon Kitapları, Real Book, Chromatic Approach gibi çeşitli metotlar kullandıklarını belirtmiştir.

Konuyla ilgili olarak öğretim elemanlarının uygulamakta olduğu programda ulaşılması gereken hedeflere yönelik etüt ve eserleri tanımlarına katkı

sağlayabilecek olanakları (konser, kayıt vb.) ne ölçüde sundukları Şekil 7’de sunulmuştur.

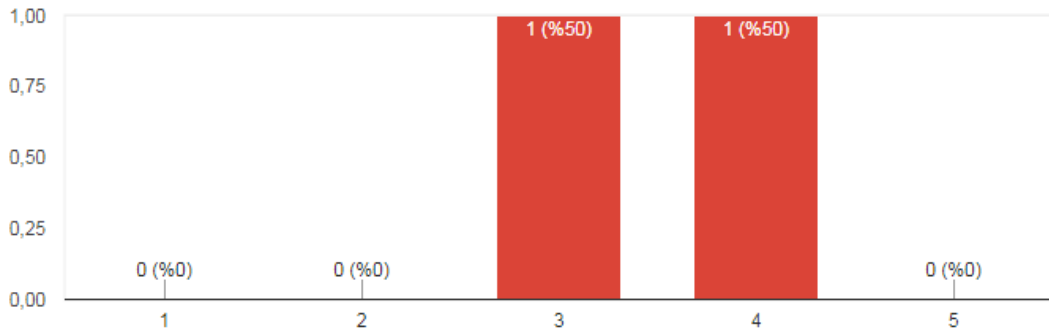

Şekil 7. Öğrencilerin ulaşmaları gereken hedeflere yönelik etüt ve eserleri, ders dışında başka uygulamalarla tanıyabilecekleri olanakları sağlama sıklığı

Edindiğimiz bilgiler dahilinde her iki kurumda da eğitimde çeşitlilik vurgusundan faydalandığı, sadece kitap ve metotlar ile değil teknolojik etmenlerden de faydalandığı görülmektedir. Bu şekilde öğrencinin edinmiş olduğu bilgiler işitsel olarak da desteklenip bütünsel bir öğrenim elde edilmektedir.

3.5. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

Bu alt bölümde, araştırmanın dördüncü alt problemi olarak belirlenen ‘Uygulanmakta olan saksafon öğretim programları öğrenciler için belirlenen hedeflere ulaşabilmesi açısından ne ölçüde uygundur?’ sorusuna anket içerisinde yer alan sorular doğrultusunda yanıt aranmıştır.

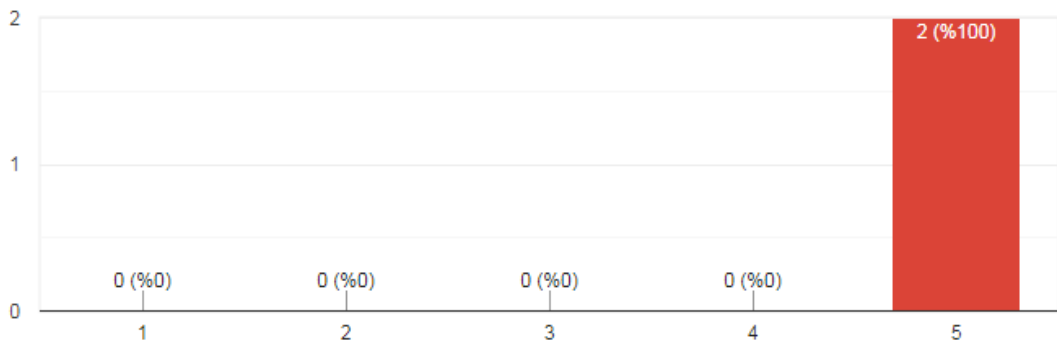
Şekil 8. Öğrencilerin öngörülen hedeflere ulaşabilme yeterliliği

Şekil 8’de öğretim elemanlarının öğrencilerle ilgili saksafon dersi için öngörülen hedeflere ulaşabilme yeterlilikleri sunulmuştur. Uygulanmakta olan programların bu açıdan başarılı olduğu söylenebilir. Anket içerisindeki sorular doğrultusunda öğrencilerin durumlarının saptanması ve hedeflerin ne ölçüde gerçekleştirildiğinin tespiti açısından yapılan sınavların her iki kurumda da jüri önünde değerlendirilip ortak bir not verildiği bilgisi elde edilmiştir. Öngörülen hedefler ile elde edilen sonuçlar arasındaki farkın kapatılması, düzeltilmesi açısından uygulanmakta olan programların yenilenebilirliği her iki öğretim elemanı tarafından da olumlu olarak değerlendirilmiştir.

3.6. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

Bu alt bölümde, araştırmanın beşinci alt problemi olarak belirlenen ‘Uygulanmakta olan saksafon öğretim programları farklı seviyedeki öğrencilere göre değişikliğe açık olabilme açısından ne derece yeterlidir?’ sorusuna anket içerisinde yer alan sorular doğrultusunda her iki öğretim elemanı da, uygulamakta oldukları programların gerekli durumlarda eksiklerin giderilebilmesi için farklı etüt ve teknik araştırmalarla desteklenebilirliğini onaylamışlardır. Öğretim elemanlarının konuyla ilgili görüşleri Şekil 9’da sunulmuştur.

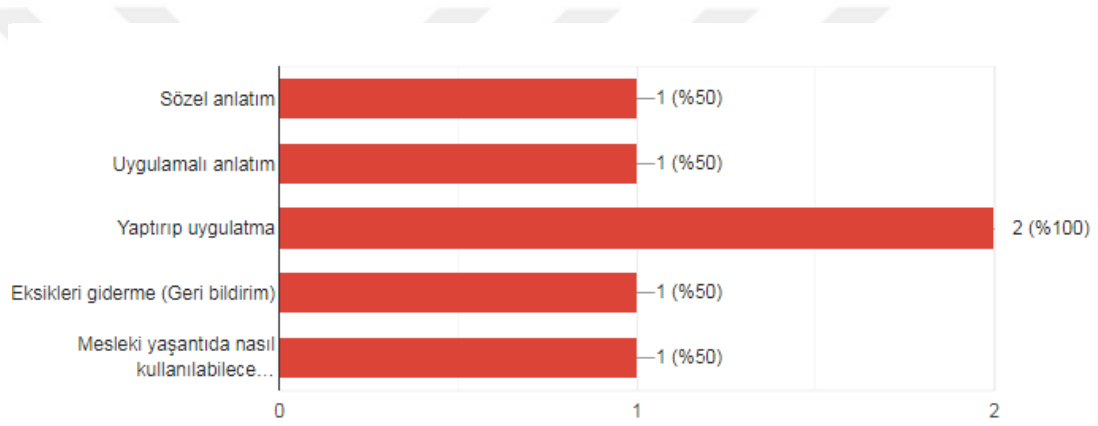

Şekil 9. Uygulanmakta olan saksafon eğitim programlarının değişikliğe açık olabilme ölçütü

Bu sayede farklı seviyedeki öğrenciler için farklı seviyelerde etütler uygulanarak ve farklı bakış açıları kazandırılarak gelişim süre ve seviyelerinin artırılması öngörülmektedir.

3.6.1. Öğrenciye hedef davranışların kazandırılmasına ilişkin öğretim elemanı görüşleri

Şekil 10. Öğrenciye hedef davranış kazandırma yöntemleri görüldüğü üzere, öğrenciye hedef davranışların kazandırılmasına ilişkin yöntemlerden, yaptırıp uygulatma seçeneğini işaretleyen İstanbul Üniversitesi öğretim elemanı bu konuda klasik bir anlayış içerisinde olduğunu belirtmiştir. Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanı ise hedef davranışların kazandırılması konusunda sözel anlatım, uygulamalı anlatım, yaptırıp uygulatma, eksikleri giderme (geri bildirim), mesleki yaşantıda nasıl kullanabileceğine dair bilgilendirme gibi çeşitli yollara başvurarak kapsamlı bir şekilde dersi işlemekte olduğunu belirtmiştir.

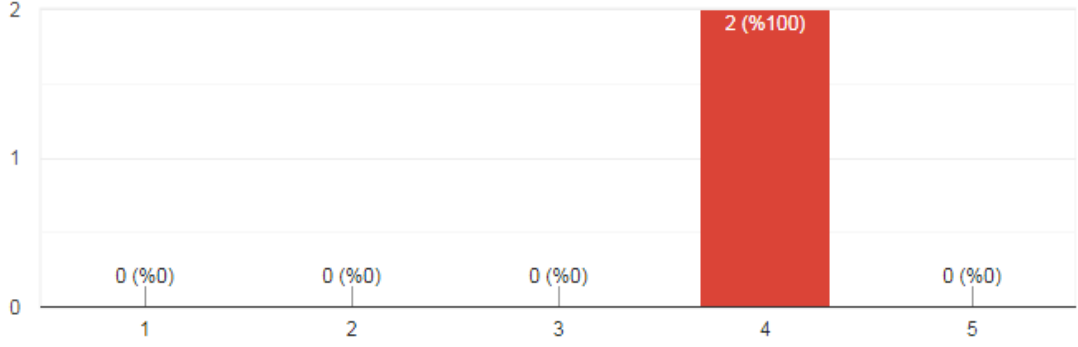
Şekil 10. Öğrenciye hedef davranış kazandırma yöntemleri

Farklı seviyelerdeki öğrencilerin derslere olan adaptasyonunu arttırmak ve verimliliği maksimum seviyeye çıkarabilmek, sınıf içerisindeki bütünlüğü koruyup hedef davranışlardan kopmamak için, ders içerisinde uygulanabilecek çeşitli yöntemler mevcuttur. Bu yöntemler uygulanarak programda belirlenen hedeflere ulaşma açısından da verimlilik daha da artacaktır.

3.7. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular Ve Yorum

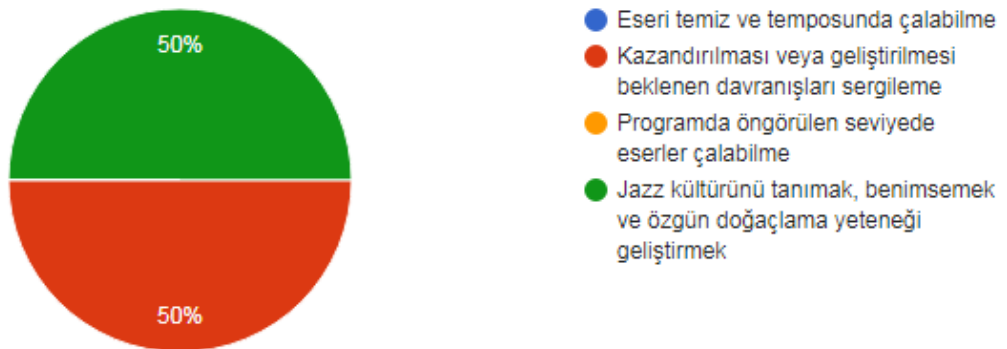
Bu alt bölümde araştırmanın altıncı alt problemi olarak belirlenen ‘Saksafon öğretim elemanı olarak geliştirmiş olduğunuz bir program var mı?’ sorusuna anket içerisinde yer alan sorular doğrultusunda yanıt aranmıştır.

Öğretim elemanlarımızın bu konuyla ilgili üretmiş oldukları bir program bulunmamasıyla beraber uygulanmakta olan programları geliştirmeye yönelik çalışma ve katkıları mevcuttur. Konu ile ilgili, Şekil 11’de her iki öğretim elemanı da ders içerisinde işledikleri parçaların armonik ve formal analiz çalışmalarını ne sıklıkla yaptıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 11. Armonik ve formal analiz çalışma sıklığı

Bunun yanı sıra Şekil 12’de öğrencinin sınav başarısını değerlendirme konusunda İstanbul Üniversitesi öğretim elemanı temel kriter olarak ‘kazandırılması ve geliştirilmesi beklenen davranışları sergileme’ seçeneğini belirtirken, Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanı ‘Jazz kültürünü tanımak, benimsemek ve özgün doğaçlama yeteneği geliştirmek’ gibi bir kriter belirlemiştir. İki farklı okulda verilen farklı eğitimler görüldüğü gibi farklı sonuçlar doğurmaktadır.

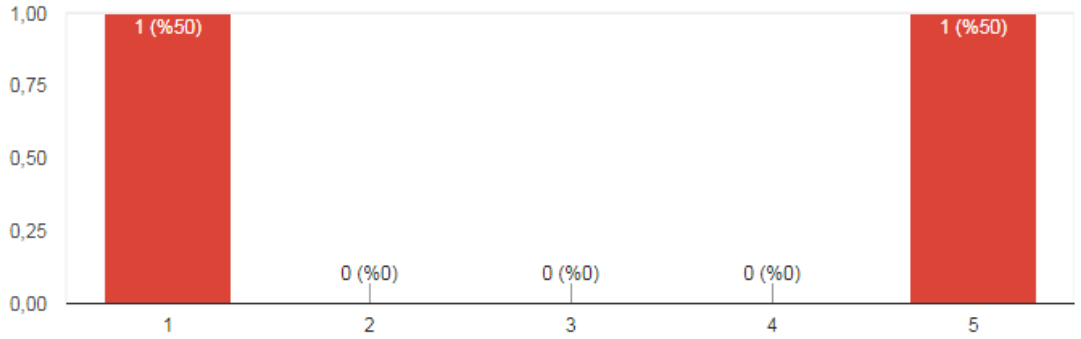

Şekil 12. Sınav başarılarını oluşturan değerlendirme kriterleri

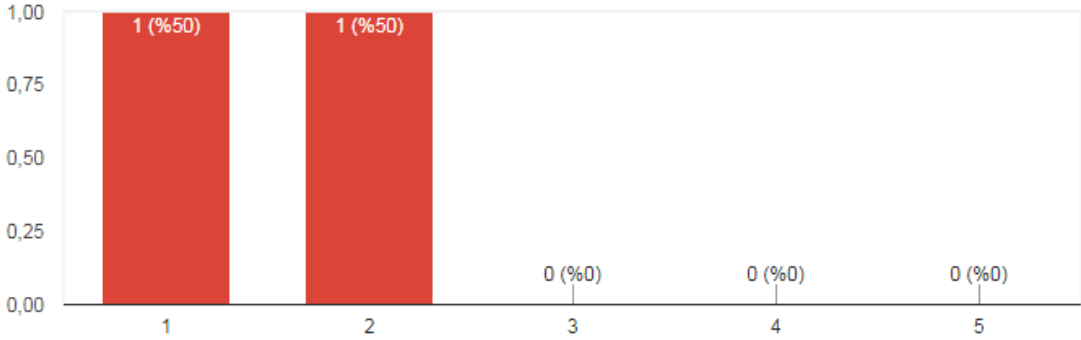
3.8 Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu alt bölümde, araştırmanın yedinci alt problemi olarak belirlenen ‘Saksafon öğretim elemanlarının, saksafon dersiyle ilgili diğer kurumlardaki meslektaşları ile iletişimi var mı?’ sorusuna yönelik yanıtlar aranmıştır.

Şekil 13’te ‘Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlarda yapılan çalışmalardan ne ölçüde haberdarsınız?’ve **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**’te de ‘Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlardaki öğretim elemanları ile ortak çalışmalar yürütmekte misiniz?’ sorularına cevap aranmıştır.

Şekil 13. Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlarda yapılan çalışmalardan haberdar olma değerlendirme

Şekil 14. Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlardaki öğretim elemanları ile ortak çalışma yürütme sıklığı

Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanı diğer çalışmalardan haberdar olduğunu fakat hiç kimseyle ortak bir çalışma yürütmediğini belirtmiştir. İstanbul Üniversitesi öğretim elemanı ise kimseyle bir ortak çalışma yürütmediğini ayrıca

başka kurumlarda yapılan çalışmalara dair de bir bilgisinin bulunmadığını belirtmiştir.

Ülkemiz de sadece iki kurumda böyle bir bölüm olduğunu ele aldığımız zaman öğretim elemanları arasındaki bu kopuklukların birçok nedeni bulunabilir. Ülkemizde saksafon eğitiminin verildiği kurum ve yetkin personel sayısının azlığı bu sebeplerin başında gelmektedir.

BÖLÜM 4

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bir önceki bölümünde elde edilen bulgulara bağlı olarak sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

4.1 Sonuçlar

1. Ülkemizde şu an lisans seviyesinde uygulanmakta olan en kapsamlı saksafon öğretim programı İstanbul Üniversitesi Konservatuvarı Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı Saksafon Sanat Dalı'nda uygulanmakta olan klasik saksafon programıdır. Bunun dışında hiçbir okulda tam anlamıyla detaylı bir saksafon ders programı bulunmamaktadır. Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Caz Anasanat Dalı lisans bölümünde alan dersi adı altında ortak bir programla saksafon dersleri verilmektedir ancak, saksafona özgün detaylı bir program mevcut değildir. Her iki kurumda da öğretim elemanları çeşitli teknik ve yöntemlerle okutmakta oldukları programları geliştirme ve güncel tutma çabası içerisindeyler.
2. Her iki öğretim elemanı tarafından da altı ögeli çağdaş öğretim programı (Hedefler, hedef davranışlar, içerik-konular, öğretme-öğrenme durumları, sınama-ölçme durumları ve değerlendirme işlemleri) benimsenmektedir ve başarı düzeyinin belirlenmesinde programın öngördüğü hedefler, öğrencinin kendi öğrenme ve gelişme düzeyi, derse katılımı gibi kriterler uygulanmaktadır.
3. Uygulanmakta olan müfredatın dışında, öğrencilerin ulaşmaları gereken hedeflere yönelik etüt ve eserleri, ders dışında başka uygulamaları da kullanarak teknolojinin getirmiş olduğu yeniliklerden de faydalanarak geniş bir materyal elde edilmektedir. Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanı; Jerry Bergonzi Kitapları, Charlie Parker Omnibook, Transkripsiyon Kitapları, Real Book, Chromatic Approach gibi çeşitli metotlar kullandığını belirtmiştir.

4. Her iki öğretim elemanı tarafından da uygulanmakta olan saksafon öğretim programları öğrenciler için belirlenen hedeflere ulaşabilmesi açısından yeterli görülmektedir.
5. Her iki öğretim elemanı da, uygulamakta oldukları programların gerekli durumlarda eksiklerin giderilebilmesi için farklı etüt ve teknik araştırmalarla desteklenebildiğini ve bu açıdan da programların farklı seviyelerdeki öğrenciler için değişikliğe uygun olduklarını belirtmiştir.
6. Öğretim elemanlarının kendi üretmiş oldukları bir program bulunmamakla beraber, eser analizi vb. katkılarla ders içeriğine yapmış oldukları katkılar mevcuttur. Öğretim elemanları tarafından derslerde kullanılan çeşitli yöntemler ile öğrencilere eğitimini almakta oldukları müzik türünün kültürünü tanımak ve benimsemek gibi kriterlerin kazandırılmasının hedeflendiği tespit edilmiştir.
7. Ülkemizde bulunan saksafon öğretim elemanlarının meslektaşlarıyla olan iletişimlerinde ve diğer kurumlardaki alanlarıyla ilgili çalışmalarını takip konusunda kopukluklar olduğu görülmektedir.

4.2. Öneriler

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda şu öneriler getirilebilir:

1. Lisans düzeyinde saksafon dersi için, çağdaş program gerekliliklerine uygun, tüm kurumlarda ortak kullanılacak bir öğretim programı oluşturulmalıdır.
2. Oluşturulacak olan programın istenilen düzeyde gerçekleşebilmesi için, bireysel farklılıklara cevap verebilecek esnekliğe sahip olması yararlı olacaktır.
3. Ülke çapında belirli bir standartta icracı yetiştirilebilmesi açısından, ortak veya yakın bir repertuar belirlenmesi, bir bütünlük sağlanması gerekmektedir.
4. Saksafon icracısı yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumlarında görev yapan öğretim elemanlarının, alanlarıyla ilgili uygulamalardan, gelişmelerden haberdar olabilmesi

ve ortak çalışmalar yürütülebilmesi açısından, iletişim kurabilecekleri bir ağın oluşturulması faydalı olacaktır.

5. Elde edilen veriler göstermektedir ki ülkemizde hala saksafon hak ettiği değeri görmemektedir. Saksafonla ilgili yapılmış çalışmaların toplamı bir elin parmaklarını geçmeyecek kadar azdır. Bu alanda yapılacak çalışmalar sayesinde bu durum düzeltilebilir.
6. Ülkemizde birçok üniversitede müzik bölümü bulunmasına rağmen saksafon bölümü ya da dersinin olmaması dikkat çekicidir. Bunun bir sebebi de öğretim elemanı kadrosu eksikliği olabilir ve bu konuda yapılacak çalışmalar yararlı olabilecektir.
7. Saksafon tınısı ve kullanım yerleri açısından geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu bağlamda üniversitelerde açılacak olan saksafon programları sayesinde bandolar, caz ve hafif müzik orkestraları gibi çeşitli tınılar elde edilebilir.
8. Hacettepe Üniversitesi öğretim elemanı öneri olarak; “Mezunu olduğum Berklee’ de özel enstrüman dersleri haftada bir kez 45 dakik olarak yapılmaktaydı. Bu bir öğrencinin neyi çalışması gerektiğini bilmesi için gereken bilgiyi toplaması için yeterlidir. Geri kalan çalışma önce bireysel, ardından da arkadaş grubu çalışması olarak geçirilirse ve öğrenci günlük olarak 6-10 saat arası bir süreyi enstrümanı, jazz kültürünü, dilini, hissini tanımak için kullanırsa, enstrümancının verimli bir sanatçıya dönüşmesi olasılığı kuvvetlenir. Dolayısıyla, derslerde öğrencinin bireysel çalışma motivasyonunun yüksek tutulmasına yönelik davranılmalı ve yapacağı bireysel çalışmalar sırasında yaratıcılığının, inancının, dikkatinin ve araştırma/öğrenme hevesinin kuvvetle devam ettirilmesi gerektiği öğrenciye sıklıkla anlatılmalıdır. Ayrıca gelişen teknolojinin (bilgisayarlarla kayıt, internet, vs.) bu çalışmalara adapte edilmesi gerekmektedir. Müzisyenler, artık aynı anda hem enstrümancı, hem besteci, hem aranjör, hem kayıtçı, hem prodüktör, hem de kendi reklamcıları olmak durumundadır ki, bu çok yönlülük öğrenciye mümkün olduğunca kazandırılmalıdır.” Demiştir. Hocamızın önerisinde belirtmiş olduğu gibi artık teknoloji ve tüketim çağının ortasında olduğumuzun bilincinde olarak, dünyaya ve gereksinimlere ayak uydurabilmek açısından kendimizi ve çevremizdekileri her alanda geliştirmek mecburiyetindeyiz.

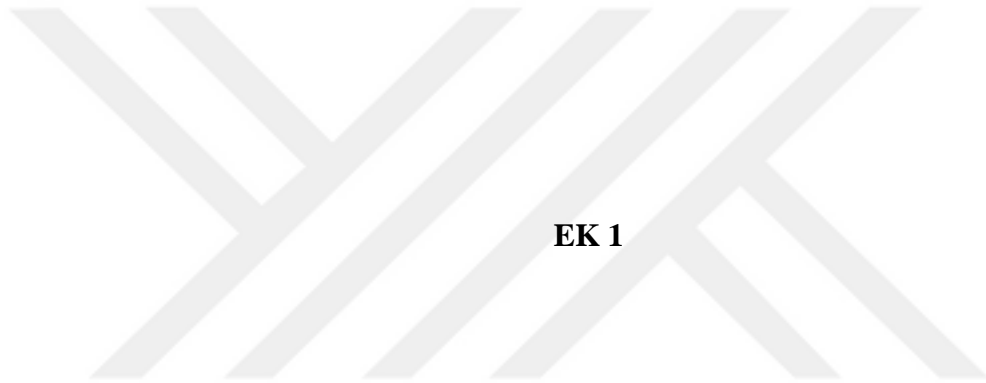

KAYNAKÇA

- Akkuş, R. , *Anadolu güzel sanatlar liselerinden mezun olan öğrencilerin öğrenci giriş davranışlarının çalgı eğitimi bakımından değerlendirilmesi*, Birinci Ulusal AGSL Müzik Bölümleri Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Bursa, 1996.
- Akpınar, B. , *Eğitimde program geliştirme*, Data, Ankara, 2013.
- Büyükkaragöz, S. ve diğerleri, *Eğitime giriş*, Güney Ofset Matbaacılık, Konya, 1997.
- Erden, M. , *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*, Alkim Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- Kochnitzky, L. , *Adolphe Sax and his Saxophone*, Belgian Government Information Center, New York, 1949.
- Porstinsdottir, Elva Lind , *Theobald Boehm- reinvention of the flute*, 2010.
- Salman, Z. , *Eğitim bilimleri konu anlatımlı modüler set, Program geliştirme*, Ankara, 2016.
- Say, A. , *Müzik öğretim*, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 2001.
- Uçan, A. , *Müzik eğitimi*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara, 1997.
- Uçan, A. , *Müzik eğitimi*. Önder Yayınları, Ankara, 2005.
- Url1. , <http://konservatuvar.istanbul.edu.tr/?p=6754> , 2016
- Url2. http://akts.hacettepe.edu.tr/ders_detay.php?ders_ref=410c62643d1fc191013d3c08da8b2a4a&ders_kod=CAZ141&zs_link=1&prg_kod=625&submenuheader=2 , 2016

EKLER

EK 1

ANKET FORMU

ANKET FORMU

AÇIKLAMA

Bu anket “*Müzik Bölümlerinde Uygulanan Saksafon Eğitimi Program İçerikleri Hakkında Öğretim Elemanı Görüşleri*” adlı yüksek lisans tezi çerçevesinde yürütülmekte olan araştırmaya temel olacak bilgilerin toplanması ve öğretim programının geliştirilmesine katkı sağlaması amacıyla hazırlanmıştır. Doldurulan bu anket sonucunda elde edilen bilgiler bu araştırmanın dışında başka bir amaç için kullanılmayacaktır.

İlginiz ve yardımlarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Araştırmacı
Yunus BOYRAZ

YÖNERGE

Bu ankette çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yer almaktadır. Çoktan seçmeli soruları yanıtınızın önündeki parantezin içini işaretleyerek (x), açık uçlu soruları cevabınızı ayrılan boşluğa yazarak yanıtlayınız.

Anket Soruları

Kişisel Bilgiler

1. Çalıştığınız kurum

Lütfen belirtiniz.....

2. Çalıştığınız müzik bölümünün

( ) Kadrolu öğretim elemanıyım

( ) Ücretli Öğretim elemanıyım

3. Unvanınız

( ) Prof.

( ) Doçent

( ) Yrd. Doç.

( ) Öğretim Görevlisi

( ) Araştırma Görevlisi

( ) Okutman

4. Hizmet yılınız

- 1' den az
- 1-3
- 4-7
- 8-11
- 12-15
- 16-19
- 20 ve üzeri

Programa ilişkin sorular

5. Saksafon dersine yönelik olarak aşağıdaki program türlerinden hangisini uyguluyorsunuz?

- a. Yazılı-basılı olmayan program (Aklınızdaki program)
- b. Tanımsal program (Dersin kapsam ve içeriğini anlatır)
- c. Altı ögeli çağdaş öğretim programı (Hedefler, hedef davranışlar, içerik-konular, öğretme-öğrenme durumları, sınama-ölçme durumları ve değerlendirme işlemleri)
- d. Diğer (Lütfen belirtiniz).....
.....

6. Uygulamakta olduğunuz programa ne ölçüde bağlı kalabiliyorsunuz?

- a. Tamamen b. Büyük ölçüde c. Kısmen d. Çok az e. Hiç

7. Uygulanmakta olan program için haftalık ders saati ne ölçüde yeterlidir?

- a. Tamamen b. Büyük ölçüde c. Kısmen d. Çok az e. Hiç

8. Öğrenciler saksafon dersinde sürekli kullanabilecekleri nitelikli bir çalgıya ne ölçüde sahipler?

a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

9. Saksafon dersinde öğrenciler programın öngördüğü hedeflere ne derece ulaşabilmektedirler?

a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

10. Saksafon dersinde kullandığınız eserler üzerinde armonik, formal analiz çalışmalarını ne ölçüde yapmaktasınız?

a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

11. Saksafon dersinde deşifre çalışmalarına ne ölçüde yer vermektensiniz?

a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

12. Uygulamakta olduğunuz programda öğrenciye hedef davranışlar kazandırılırken aşağıdaki yollardan hangisi izlenmektedir?

a.( ) Sözel anlatım

b.( ) Uygulamalı anlatım

c.( ) Yaptırıp uygulatma

d.( ) Eksikleri giderme (geri bildirim)

e.( ) Mesleki yaşantıda nasıl kullanabileceğine dair bilgilendirme

f.( ) Diğer (Lütfen belirtiniz) .....

13. Saksafon dersinde hangi kitap, metot, materyalleri kullanmaktasınız? (Lütfen belirtiniz)

14. Saksafon dersinde yarıyillik veya yıllık ortak zorunlu parçalar belirliyor musunuz? Belirliyorsanız seçtiklerinizden örnekler verebilir misiniz?

15. Uygulamakta olduğunuz programda, öğrencilerin ulaşmaları gereken hedeflere yönelik etüt ve eserleri, ders dışında başka, uygulamalarla tanıyabilecekleri olanaklar (konser kayıt) ne ölçüde sağlıyorsunuz?

a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

16. Öğrencilerinizin bireysel gelişimlerini izleme yöntemleriniz nelerdir?

17. Uygulamakta olduğunuz programda, öğrencinin başarı düzeyinin belirlenmesinde aşağıdakilerden hangisi ölçüt olarak alınmaktadır?

a.( ) Programın öngördüğü hedefler
b.( ) Öğrencinin kendi öğrenme ve gelişme düzeyi
c.( ) Sınıfın ileri düzeydeki öğrencileri
d.( ) Derse katılımı
e.( ) Diğer

18. Uygulamakta olduğunuz programda öğrenciler sınav başarılarını oluşturan en temel değerlendirme kriteriniz nedir?

a.( ) Eseri temiz ve temposunda çalabilme
b.( ) Kazandırılması veya geliştirilmesi beklenen davranışları sergileme
c.( ) Programda öngörülen seviyede eserler çalabilme
d.( ) Diğer

19. Uygulamakta olduğunuz programda sınavları ne şekilde yapmaktasınız?

- a.( ) Ders öğretmeni tek başına
- b.( ) Komisyon halinde ortak not vererek
- c.( ) Komisyon halinde ders öğretmenin not vermesi ile
- d.( ) Diğer

20. Uygulamakta olduğunuz program, gerekli durumlarda eksikliklerin giderilebilmesi için farklı etüt ve teknik araştırmalar vb. çalışmaların yapılabilmesi açısından ne ölçüde yeterlidir?

- a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

21. Uygulamakta olduğunuz program gerçekleşmesi beklenen hedefler ile mevcut durumun karşılaştırarak yenilik, değişiklik, düzeltme yapılabilmesi açısından ne ölçüde yeterlidir?

- a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

22. Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlarda yapılan çalışmalardan ne ölçüde haberdarsınız?

- a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

23. Saksafon dersi ile ilgili diğer kurumlardaki öğretim elemanları ile ortak çalışmalar yürütmekte misiniz?

- a.( ) Tamamen b.( ) Büyük ölçüde c.( ) Kısmen d.( ) Çok az e.( ) Hiç

24. Saksafon dersi programına yönelik önerileriniz varsa lütfen belirtiniz.

